

УДК 72.1

к. арх., доцент Давідіч Т.Ф.,
t.f. davidich @ gmail.com, orcid: 0000-0002-7445-1109,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

ОСОБЛИВОСТІ НЕОКЛАСИЦИЗМУ ЯК ОДНОГО З НЕОСТИЛІВ ЕПОХИ ЕКЛЕКТИКИ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Розглянуто особливості неокласицизму як одного з неостилів епохи електики середини ХІХ - початку ХХ ст. Виявлені причини прояву двох його хвиль у нових соціально-культурних умовах та ареали застосування для певного типологічного ряду будівель.

Ключові слова: еkleктика, неокласицизм, модерн, типи громадських будівель.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день вивчення усього різномайття напрямків еkleктики середини ХІХ – початку ХХ століть є актуальним, тому що у сучасний період постійно виникають завдання з реставрації та реконструкції об'єктів архітектурної спадщини. Але знання про напрямки еkleктики є недостатніми, а стилістична атрибуція пам'яток у міських та державних списках є відсутньою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна теоретична база досліджень неокласицизму є представленою в роботах наступних вітчизняних та закордонних дослідників: З.Л. Аксьонової [1], О.А. Борисової [2], А.Н. Гуменюк [3], Г.Є. Єсаулова [4], Б.М. Кірікова [5], Є.І. Кіріченко [6], М.В. Нащокіної [7], О.В. Орельської [8], А.Г. Раппапорта [9], Г.Й. Ревзіна [10], Г.Ю. Стерніна, [11], В.Г. Лісовського [12], В.С. Турчіна [13], Л.В. Шаталіної [14], В.Є. Ясієвича [15], S. Giedion [16], A. Warren [17] та інших.

Аналіз публікацій показав, що необхідно уточнити, що неокласицизм мав дві хвилі, а також є потреба виявити специфіку його відносин з еkleктикою та модерном, що існували у той же час.

Мета статті полягає у виявленні причин появи двох хвиль неокласицизму в середині ХІХ – на початку ХХ століть, їх особливостей, ареалу використання та характеру взаємовідносин з еkleктикою та модерном.

Основна частина. Витоки неокласицизму в Європі відносяться до початку розкопок античних римських міст Помпеї і Геркуланум, які почалися з 1748 р. Класицистичні тенденції на тлі бароко і рококо вперше проявилися у Франції (з 1660-х рр.) і Англії (одночасно а неоготикою у 1748 - 1777 рр.) у тренді неопалладіанства. У Російській імперії імператриця Катерина ІІ, вважаючи себе «освіченої монархинєю», запрошувала іноземних архітекторів

для будівництва найактуальніших за стилями споруд в своїх резиденціях. У 1779 р. вона запросила для роботи в Царському Селі архітектора-палладіанца Чарльза Камерона. До цього він жив в Італії, де вивчав твори античної архітектури, а у 1772 р. опублікував трактат «Терми римлян». В Царському Селі він побудував двоповерховий корпус з холодними лазнями в римському стилі з парадними приміщеннями - Агатовими кімнатами, обробленими яшмою та мармуром. Також він побудував відому Камеронову галерею (1783 - 1786 рр.), У Великому палаці він обробив в класичних формах Зелену і купольну їдальню та інші приміщення. У Павловську Ч. Камерон побудував палац з Грецьким та Римським залами, а також паркові павільйони в ордерних формах. [18].

У Європі «неокласицизмом» вважався класицизм, що з'явився з 1800 р. Перший «неокласицизм» в Російській імперії з'явився з початку правління Миколи I в 1830-х рр. і став прямим продовженням класицизму і ампіру після пожежі Москви 1812 року, але з цього часу він частіше став застосовуватися в архітектурі нових типів громадських будівель [7]. Також в цей час багато будинків реконструювалися, надбудовувалися, старі житлові будівлі міських садиб таким чином збільшувалися і перетворювалися на нові суспільні. Ордерні форми ставали більш схематичними, на стінах з'являлися пласкі пілястри, які об'єднували 2 - 3 поверхи. Прикладом реконструкції класичної будівлі старого садибного флігелю може служити церква Св. Татіани при Московському університеті (арх. Є.Д. Тюрін, 1836 р., рис. 1) До цього ж періоду відноситься реконструкція будівлі Першої чоловічої гімназії на вул. Старомосковській в м. Харкові (рис. 2) [19].

Наявність в той час літератури і навчальних посібників з питань ордерних систем та способів пропорційних побудов свідчить про те, що антична традиція в архітектурі з 1830-х рр. до початку ХХ-го століття не переривалося [20,21,22].

Рис. 1. Церква Св. Татіани при Московському університеті.
Арх. Є.Д. Тюрін, 1836 р.

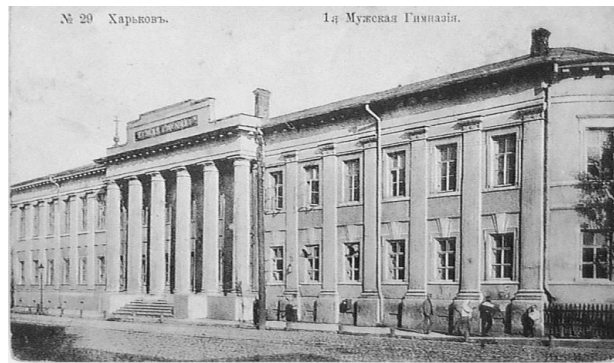

Рис. 2. Будинок Першої чоловічої гімназії в м. Харькові.
Реконструкція будинку Поштового двору, арх. Н.О. Ашитков, 1845 р.

Нова хвиля неокласицизму з'явилася з того ж часу, коли з Європи прийшла мода на «новий стиль» модерн (початок 1900-х рр.). Архітектори, які вважали класицизм провідним світовим стилем, об'єдналися навколо журналу «Аполлон» в пошуках «вічних законів побудови архітектурної форми». Вони спиралися на зразки московського класицизму, петербурзького ампіру, італійського Ренесансу, іноді включаючи в свої твори елементи віденського та Північного модерну. В цей час відточували свою майстерність В.О. Щуко, І.В. Жолтовський, К.С. Мельніков, І.О. Фомін, О.В. Щусєв, О.І. Таманян, О.І. Дмитрієв, О.М. Бекетов, яким навички роботи у в формах неокласики стали в нагоді і далі - в період сталінського ампіру 1930-х рр.

Неокласицистична тенденція з'явилися також і в європейській архітектурі. Наприклад, в Римі у 1885 - 1911 рр. в неокласичному дусі був побудований грандіозний ансамбль-пам'ятник королю Віктору-Емануїлу II, що об'єднав Італію у 1861 р.

Г.І. Ревзін в книзі «Неокласицизм в російській архітектурі початку ХХ століття» [10] підкреслює те, що на початку ХХ ст. основні течії в мистецтві і архітектурі сформувалися на основі двох протилежно спрямованих ідеологій: одна з них закликала порвати з минулим і створити абсолютно нову мову сучасного мистецтва, інша звертала погляди до історичного архітектурної спадщини, до мови греко-римської класики як вищого досягнення в історії мистецтва і архітектури.

Характерним було те, що неокласицизм початку ХХ ст. в Російській імперії не був державною програмою, як класицизм і ампір початку ХІХ в. Він став результатом свідомого вибору, пов'язаного з пробудженням національно-культурного самосвідомості художників і архітекторів в період перед І-ю Світовою війною. Якщо в 1830-х - 1840-х рр. еkleктика протиставлялася класицизму, то тепер неокласицизм протиставлявся модерну, який розповсюджувався з Європи, все частіше маючи ознаки декадансу.

Архітектори-прихильники класики вважали модерн формалістичним стилем і свідомо відроджували архітектуру, яка спиралася на античну спадщину. Їхні думки пролунали в статтях для журналу «Мир Искусства», проекти публікувалися в архітектурній періодиці, виставлялися на архітектурно-будівельних виставках. У той же час з'явилася і класицистична гілка модерну. Архітектори цієї течії (Ф.І. Лідваль, О.М. і Л.М. Бенуа, Л.С. Бакст, Ф.О. Шехтель і ін.) досить вільно оперували стилізованими в дусі модерну для великих будівель класичними формами.

Неокласика 1910-х рр. не була однорідним трендом. Деякі архітектори слідували їй свідомо, відповідно до своєї єдиної творчої доктрини, інші - під впливом художньої моди. А такі архітектори і художники, як Ф.І. Лидваль, А.М., О.М. і Л.М. Бенуа, Л.С. Бакст, Ф.О. Шехтель та інші, працюючи на зламі століть в еkleктиці, а на початку ХХ ст. в стилі модерн, займалися стилізацією класики нарівні з модернізацією готики, давньоруського та екзотичних стилів. О.М. Бенуа написав низку статей, що стосувалися архітектури 1910-х рр.: «Упадок или смерть?», «Направление русской архитектуры», «Продолжение спора об архитектуре», «Русский неоклассицизм», «О новом стиле». Він писав: «Возрождение классики намечается ныне повсюду и приобретает характер поголовного увлечения» [23], «И почему бы в российском государстве – в этом третьем Риме, не возродиться (в третий раз) римской, истинно царственной «императорской» архитектуре?» [24], «Мы должны быть благодарны тому общему <...> увлечению классикой, которое снова привело к пользованию испытанных и верных архитектурных средств, - к внушительным пропорциям, к полчищам колонн, к спокойной подчинённости главным линиям <...> к циклопическим, дающим впечатление несокрушимости, рустам и т. п.» [25].

Тяжіння до стійкості стилю на тлі еkleктики і модерну, очевидно, було явищем психологічним. «... стиль, как предмет наших профессиональных интересов исторически и логически оказывается теснейшим образом связан с идеей порядка, спокойствия и бессмертия, которым греки наделяли своих богов. И не зная еще самого понятия стиля, они создавали архитектурные памятники, в которых это бессмертие воплощалось в очень специфической форме ордерного совершенства. <...> Что видели древние греки в зданиях типа Парфенона - если они не видели в них «стиля», то они видели в них символическое присутствие богов и их бессмертия, преодолевая таким образом стихию ежедневных жизненных перемен. Что давало им это созерцание бессмертия (не как совершенства, а как недостижимости оного в пределах жизненных перемен). Скорее всего, оно обещало им нечто вроде «вечного возвращения» сезонов, поколений, успехов и надежд. То есть оно указывало на присутствие какой-то неподвижной оси в этой чехарде случайностей и хаоса.

Вопрос стиля - хотим мы или нет - являются связанными не столько с какими-то частными перипетиями изменения категорий и выходом на свет Божий категории среды, сколько с более существенной проблемой смерти и бессмертия, памяти и прогресса в самой нашей жизни» [9].

Новий погляд на архітектуру епохи класицизму висловила в дисертаційному дослідженні Л.В. Шаталіна, виявивши в ній не стільки канонічність і «застій», скільки безпосереднє джерело історизму в архітектурі ХІХ ст. Вона пише, що апологія людського розуму в епоху Просвітництва зовсім не мала на увазі протиставлення розумного і чуттєвого начал. У цю перехідну від Ренесансу до нового етапу розвитку європейської культури епоху розум був покликаний «олюднити» пристрасті. У ХVІІІ ст. соціальна роль архітектури зросла, вона все активніше включалася в коло «витончених мистецтв». «До середини вісімнадцятого століття архітектура зосередилася переважно на естетичних і семантичних аспектах і набула великої суб'єктивну свободу, вона активніше усвідомлювалася і як об'єкт естетичного і філософського споглядання, і як форма ідеологічного впливу» [14]. Ще в кінці ХVІІ ст. Клод Перро розробив тези «безумовної» і «довільної» краси, приписуючи першій нормативну роль стандартизації і досконалості, а другий - таку функцію виразності, яку можуть зажадати особливі обставини або «характери».

Провідні культурні руху епохи Просвітництва - неокласицизм, романтизм і реалізм відбили в художніх формах основні грані і імпульси цієї епохи. На їх основі була закладена база для «багатостилля» середини ХІХ - початку ХХ ст. Свідомство тому - явище «романтичного класицизму», в якому з'явилися елементи середньовічних стилів [26].

Саме поняття «неокласицизм» свідчить про те, що він є новим відродженням класицизму, тільки вже в інших історичних та соціальних умовах. Його співіснування (у вигляді двох хвиль) з іншими неостілями в епоху еkleктики 1830-х - 1910-х рр. усуває жорсткий антагонізм між поняттями «стиль» і «еклектика». Особливо, якщо врахувати, що в епоху еkleктики було не тільки змішання стильових форм, але існували одночасно різні псевдо- і неостілі. Неокласицистичний напрямок спирався на раціональні принципи формоутворення і так само, як класицистичний модерн, виробляв нові конструктивні та композиційні рішення, які були актуальними для архітектурних завдань того часу. Тобто, неокласика 1910-х рр. не повторювати в своїх рішеннях класицизм і ампір, але шукала нові прийоми, особливо для великих багатопверхових будівель і нової архітектурної типології, що народжувалася. Цим випускники академічної школи якби демонстрували універсальність класики, її здатність до освоєння нових функцій, сучасних для

того часу будівельної техніки і конструкцій на тлі спрощеного утилітаризму, який впроваджували в архітектуру, в основному, цивільні інженери, випускники Петербурзького інституту громадянських інженерів. Неокласицизм і конструктивний модерн виникли одночасно, і це говорить про їх очевидне протистояння. Протиборство авангарду і класики продовжилося протягом усього ХХ ст. I, в той же час, між ними спостерігалися явні перетинання, наприклад, в кінці 1920-х рр., коли на фасадах конструктивістських будинків почали з'являтися елементи класики.

Національно-патріотичне звучання неокласики вперше проявилось в виставковому павільйоні Росії на виставці в Турині (арх. В.О. Щуко, 1911 г.), прототипом для якого послужила будівля Кінного двору в Кузьмінках (арх. Д. Жиллярді). З'явився неокласицизм і в особняках, побудованих за проектами архітекторів І.О. Фоміна, М.Г. Лазарева, А.О. Гунста, Ф.О. Шехтеля, В.О. Покровського, А.А. Оля, В.Д. Адамовича та ін. (приклад: особняк-палац графа О.О. Половцова на Кам'яному острові в Санкт-Петербурзі (рис. 3) [5].

Рис. 3. Особняк-палац графа О.О. Половцова на Кам'яному острові в Санкт-Петербурзі. Арх. І.О. Фомін, 1912 – 1916 рр.

Замовники приватних особняків - дворяни, купці, промисловці і банкіри - іноді орієнтували архітекторів на створення образу класичної дворянської садиби або на використання ренесансних та давньогрецьких мотивів. Цьому могли сприяти статті в періодичній пресі, написані І.О. Фоміним і О.М. Бенуа, В.Я. Курбатовим, Г.К. Лукомским [23, 24, 25, 27, 28], публікації конкурсних проектів Академії, де концентрувалися основні майстра неокласики, видана в 1912 р «Історія російського мистецтва» І.Е. Грабаря, а також будівельні виставки.

Найчастіше в стилі неокласицизм в 1910-і рр. будувалися дохідні будинки великих страхових компаній (приклади - будівлі страхових товариств «Росія», «Саламандра», 1-го Російського Страхового Товариства, кооперативні житлові будинки банківських і залізничних службовців). Неокласицизм з'явився також в

архітектурі кінематографа (будівля кінотеатру «Асамблея» А.Е. Медведєва в Петербурзі (арх. Ф.А. Корзухин, 1913 р.), будівля московської хоральної синагоги (арх. С.С. Ейбушиц, 1886 р.) театру в Ярославлі (арх. Н.О. Спірін, 1915 г.), нового кам'яного театру в Ялті (арх. Л.М. Шаповалов, 1908 р.), кінотеатру «Колізей» в Москві (арх. Р.І. Клейн, рис. 4).

Рис. 4. Будинок кінотеатру «Колізей» в Москві.
Арх Р.І. Клейн, 1913 – 1914 рр.

Поступово виробилися характерні для нової класики композиційні прийоми: укрупнення членувань фасаду за допомогою «термальних» вікон у великих фронтонах, які були продовженням стіни і не відділялися від неї карнизом (їх вперше ввів арх. Ф.І. Лідваль в будівлі Азовсько-Донського банку в Санкт-Петербурзі, рис. 5), розподіл великого фасаду на три частини, виділення його композиційного центру і фланкування бічних частин ризалітами, при цьому центральна частина і ризаліти підкреслювалися колонними портиками (приклади - будівля Комерційного інституту, 1901 - 1904 рр., будівля Вищих жіночих курсів на дівочому Полі в Москві, 1913 р. (арх. С.У. Соловйов, рис. 6.).

Рис. 5. Будинок Азовсько-Донського банку в Санкт-Петербурзі.
Арх. Ф.І. Лідваль, 1907 – 1913 рр.

Рис. 6. Будинок Вищих жіночих курсів на Дівочому Полі в Москві.
Арх. С.У. Соловійов, 1913 р.

Цей прийом набув поширення в архітектурі навчальних закладів. Характерним було також виділення кута будівлі на перетині вулиць великою ордерною ротондою.

Незважаючи на початкове протистояння неокласицизму і модерну, між ними відбувалися взаємовпливи. Так, в неокласицистичних будівлях використовувалися асиметричні композиції об'ємів, великі еркери і укрупнені віконні отвори з великими площами скління. Деякі будівлі мають взагалі проміжну стилістику між неокласицизмом та модерном. Приклад: будівля Північного Страхового товариства в Москві (арх. І.І. Рерберг, М.М. Перетяткович, В.К. Олтаржевський, І.О. Голосов, рис. 7).

Рис. 7. Будівля Північного Страхового товариства в Москві.
Арх. І.І. Рерберг, М.М. Перетяткович, В.К. Олтаржевський, І.О. Голосов,
1909 – 1911 рр.

У деяких будівлях, що були побудовані у 1900-і рр. класичні форми стилізувалися і перебільшувалися, як в ранньоромантичному модерні

(наприклад, дерев'яна дача в стилі ампір, Музей 1812 р. (арх. І.О Фомін, 1904 р.), проект Політехнічного інституту для м. Самари (арх. О.В. Щусєв), проект театру для Саратова (арх. А.Є. Белогруд). У цьому специфічному характері класичних форм відчувався вплив особливого графічного стилю, який виробили художники, працюючі для журналу «Мир Искусства». Багато будинків мали складні просторові форми і займали цілі квартали, виходячи фасадами на 2 - 3 вулиці. Вони часто будувалися на місцях знесених малоповерхових будівель, різко змінюючи характер і масштаб забудови вулиць, як правило, в центральних частинах великих міст. Елементи еkleктики в неокласицизмі виявлялися в тому, що колони іноді стилізувалися під грецькі або ренесансні періоду маньєризму.

Також в ідеалізованих композиціях неокласицизму, особливо в конкурсних проектах, відчувався вплив класицистичних утопій початку XVIII в. Тематами конкурсів були міста-сади, курорти, великі містобудівні ансамблі. Таким був, наприклад, конкурсний проект забудови острова Голодай «Новий Петербург», виконаний І.О. Фомініним у 1912 р.

Прикладами київського неокласицизму можуть служити колишня будівля Педагогічного музею (нині Будинок Вчителя) на вул. Володимирській (арх. П.Ф. Альошин, 1911 - 1913 рр.) і колишня будівля Жіночого університету Святої Ольги, зведена в ті ж роки за проектом цивільного інженера О.В. Кобелева на розі Тимофіївської і Маловолодимирівської вулиць (нині - будівля Міністерства МНС України, рис.8, 9).

Поступово неокласицизм охопив всі архітектурні жанри - від житлових і адміністративних будівель до промислових споруд в малих і середніх містах. Хоча одночасно існуючі течії «другої хвилі» неокласицизму і художнього авангарду були різноспрямованими векторами в розвитку мистецтва і архітектури, для них обох були характерні базові соціальні ідеї виховання зразкового громадянина і «життебудівної» тенденції, а також ідеї «колективної надлюдини», що склалися під впливом філософії Ф. Ніцше. Про те, що між еkleктикою і неокласицизмом не було жорсткого протистояння говорить той факт, що інтер'єри в неокласицистичних будівлях часто оформлялися в різних стилях (необароко, неогрек, англійська неоготика і ін.).

Паралельно з модерном неокласицизм також пройшов шлях до раціоналізму, ідеї якого стали популярними на початку XX ст. Поява залізобетонного каркасу зумовила широкий крок конструктивних опор, що негайно позначилося на ритміці фасадів будівель. Наприклад, в комплексі готельних та конторських будівель «Діловий двір» в Москві (арх. І.С. Кузнецов, 1911 - 1913 рр.) Класицистичні елементи тоді вже набули характеру накладного декору, від якого фасад був майже очищений (рис. 10).

Рис. 8. Будинок Педагогічного музею в Києві.
Арх. П.Ф. Альошин, 1911 – 1913 рр.

Рис. 9. Будинок Жіночого університету Святої Ольги в Києві.
Гр. інженер. О.В. Кобелев, 1911 – 1913 рр.

Рис. 10. Комплекс будівель «Діловий Двір» в Москві.
Арх. І.С. Кузнєцов, 1911 – 1913 рр.

Після революції 1917 р. архітектори-неокласицисти продовжували творити, хоча вже і в стилі «пролетарської класики» (І.О. Фомін, І.В. Жолтовський, Н.А. Троцький та ін.).

Будинки в стилі неокласицизм в Харкові були побудовані, в основному, за конкурсними проектами петербурзьких архітекторів в період з 1910-і рр. і до початку I-ї Світової війни. Це, в основному, великі прибуткові будинки і

громадські будівлі. Приклади: прибутковий будинок страхового товариства «Росія» на Павлівській пл. (Арх. І.О. Претро, 1914 - 1916 рр.), прибутковий будинок страхового товариства «Саламандра» на вул. Сумської № 17, що має складну просторову композицію, виходячи на дві вулиці (арх. М.М. Верьовкін, 1913 - 1916 рр., будівля Управління Південних залізниць на Привокзальній площі (арх. О.І. Дмитрієв, Д.С. Ракітін, інж. П.П. Роттерт, 1913 р., рис. 11) [29].

Рис. 11. Будинок Ууправління Південної залізниці в Харкові.
Арх. О.І. Дмитрієв, гр. інж. Д.С. Ракітін, інж. П.П. Роттерт, 1912–1914 рр.

Висновки. Дві хвилі неокласицизму, що виникли на тлі еклектики в ХІХ столітті - явище симптоматичне. Властива тому періоду тяга до багатства образів, що створювалися, коли поруч могли виявитися будівлі, які були вирішені в абсолютно різних стилях, врівноважувалася (в деяких типах будинків) формами раніше відкинутого, але діалектично необхідного раціонального стилю, мова якого говорила про стійкість, стабільність, зверталася до античної спадщини архітектури.

Перша хвиля неокласицизму була продовженням ампіру початку ХІХ ст., друга з'явилася як альтернатива «декадентському» тренду модерну.

Класична архітектура продемонструвала здатність «відроджуватися» в нових умовах. кожен раз успішно вирішуючи нові, сучасні завдання. Найчастіше неокласицизм з'являвся в будівлях навчальних закладів, банків, прибуткових будинків страхових товариств - там, де потрібно було створити враження стійкості, надійності, стабільності, «вічного повернення», незламності і невиліковним цінності базових соціальних, побутових і сімейних основ. Мирне співіснування начебто категоричних антагоністів - стилю і еклектики є цілком можливим, як і співіснування людей з принципово протилежними темпераментами і точками зору на всі явища життя. Здається, що стиль і еклектика - це діалектична пара, одна складова якої втілює ідею прогресу, руху від минулого до майбутнього, а інша - ідею історичної пам'яті, яка є пов'язаною з найбільш ранньою і справжньою архітектурою - класичною,

що йде через століття і демонструє невичерпний потенціал для творчого переосмислення в кожний новий історичний період.

Список використаних джерел:

1. Аксенова З.Л. Неоклассические тенденции в архитектуре Санкт-Петербурга 1900 – 1917 гг. // Вестник Томского Государственного архитектурно-строительного университета. – Томск, из-во ТГАСУ, 2008, № 4. – С. 26 – 34.
2. Борисова Е.А. Русский неоклассицизм: М.: Галарт, 2002. – 288 с.
3. Гуменюк А.Н. Неоклассицизм в архитектуре Омска 1910-х годов. – Омск, 2009. – 103 с.
4. Есаулов Г.В. Неоклассицизм начала XX века в архитектуре городов Юга России. // - Сб. н. трудов, НИИТАГ.- М, 2000
5. Кириков Б.М. Архитектура Петербурга конца XIX начала XX века: Эkleктика, Модерн, Неоклассицизм: СПб, Издательский дом Коло, 2006.
6. Кириченко Е.И. Русская архитектура 1830—1910-х годов. — Изд. 2-е, испр. и доп. - М.: Искусство, 1982. — 400 с.
7. Нащокина М.В. Античное наследие в русской архитектуре николаевского времени. - М.: 2011.
8. Орельская О.В. Неоклассицизм в архитектуре Нижнего Новгорода XX века. // Приволжский научный журнал, 2008.
9. Раппапорт А.Г. К танатологии стиля. http://papardes.blogspot.com/2011/08/blog-post_20.html.
10. Ревзин Г.И. Неоклассицизм в русской архитектуре начала XX века. - Архив архитектуры. -1992.-Вып. II.- 199 с.
11. Борисова Е.А., Кириков Б.М., Нащокина М.В., Стернин Г.Ю. Русский неоклассицизм. - М.: Галарт, 2002. - 288 с.
12. Лисовский В.Г. Иван Фомин и метаморфозы русской неоклассики. - Издательство Коло, Санкт-Петербург, 2008. - 488 с.
13. Турчин В.С. Александр II и неоклассицизм в России: стиль империи или империя как стиль. - Жираф, 2001.
14. Шаталина Л.В. Ротондальные формы в архитектуре европейского неоклассицизма Автореферат дисс... кандидата искусствоведения, 1993 г.
15. Ясиевич В.Е. Архитектура Украины конца XIX начала XX века. - К.: Будівельник, 1988. - 184 с.
16. S. Giedion. Spätbaroker und romanischer Klassizismus / S. Giedion. – München, 1922.
17. A.L. Warren. The Foundations of Classic Architecture, New York, 1919.
18. Швидковский Д.О. Чарльз Камерон и архитектура императорских резиденций. - М.: Улей, 2008. - 392 с.
19. Лейбфрейд А.Ю. Харьков. От крепости до столицы. Заметки о старом городе [Текст] / А.Ю. Лейбфрейд, Ю.Ю. Полякова. - Харьков: Фолио, 2004. - 330 с.
20. Связев И.И. Руководство к архитектуре для студентов Горного института, составленное архитектором Связевым. - С. Петербург, 1833.
21. Связев И.И. Учебное руководство к архитектуре, для преподавания в Горном Институте, Училище Гражданских Инженеров, Кондукторской Школе Путей Сообщения, Морском Учебном Экипаже, Технологическом Институте, в Школе Земледелия и Горнозаводских наук Графини Строгановой и в других учебных заведениях. Ч. 2-я. - С. Петербург, 1841.
22. C. Normand, Nouveau parallele des ordres d'architecture des Grecs et des Romains, Paris, 1819, Potsdam, 1830. - 1836;
23. Бенуа А.Н. Вандализмы // Мир искусства. Художественная хроника. – 1904. - №

10. - С. 209.

24. Бенуа А.Н. Русский неоклассицизм // Речь. - 1917, 6 января.

25. Бенуа А.Н. Русский неоклассицизм. Возрождение классики, в кн.: А. Бенуа размышляет. - М., 1968.

26. Klassizismus und Romantik. Architektur. Skulptur. Malerei. Zeichnung: - Konemann, 2015. - 520 с.

27. Лукомский Г. Неоклассицизм в архитектуре Петербурга // Аполлон, 1914.

28. Курбатов В.Я. Классицизм и ампи́р. - СПб, 1912.

29. Давидич Т.Ф. Стили в архитектуре Харькова: Харьков, Литера-Нова, 2013. - 164 с.

к.арх., доцент Давидич Т.Ф.,

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры.

ОСОБЕННОСТИ НЕОКЛАССИЦИЗМА КАК ОДНОГО ИЗ ТЕЧЕНИЙ ЭПОХИ ЭКЛЕКТИКИ СЕРЕДИНЫ XIX – НАЧАЛА XX ВВ.

В статье рассмотрены особенности неоклассицизма как одного из неостилей эпохи эклектики середины XIX – начала XX вв. Показаны причины проявления двух его волн в новых социально-культурных условиях и ареал применения для определенного типологического круга зданий. Показан характер взаимоотношений неоклассицизма с эклектикой и модерном. Показаны примеры неоклассицистических зданий, построенных в Санкт-Петербурге, Москве, Киеве, Харькове.

Ключевые слова: эклектика, неоклассицизм, модерн, типы общественных зданий.

Davidich T.F., Ph.D., associate professor of the
Kharkov National University of Construction and Architecture.

THE FEATURES OF NEOCLASSICISM AS ONE OF ECLECTIC CURRENTS OF THE ERA MID XIX - EARLY XX CENTURIES.

In the article the features of Neoclassicism as one of the eclectic era of the middle 19-th - early 20-th centuries neostyles is considered. The reasons for the manifestation of its two waves in new socio-cultural conditions and the area of application for a certain typological circle of buildings are shown. The nature of the neoclassicism's relationship with eclecticism and modernity is shown. The examples of neoclassical buildings built in St. Petersburg, Moscow, Kiev, Kharkov are presented.

Key words: eclecticism, neoclassicism, modernity, types of public buildings.